

## Két indítvány az Alföld fásításával kapcsolatban

### I.

Kérje az Országos Erdészeti Egyesület a nagyméltóságú m. kir. Földművelésügyi Miniszter Úrtól, hogy a Pest vármegyében lecsapolt belvív-árterek hasznosításának tanulmányozása és demonstrálása céljából létesítendő kísérleti telepeken a mezőgazdasági művelésre nem alkalmas, vagy csak nagy költséggel alkalmassá tehető területek befásítását is kísérlet tárgyává tétetni s az erre szükséges költséget engedélyezni kegyeskedjék.

### Indokolás.

A Pestmegyei Dunavölgylecsapoló és Öntöző Társulat az elmúlt években fejezte be a lecsapolási munkálatokat, melynek során kb. 123.000 kat. holdat mentesített a belvizek időszakos vagy állandó elárasztásától. Az így előállott helyzet bennünket az Alföld fásításával kapcsolatban két szempontból érdekel: nagy párolgó felületek szüntek meg és ezek helyén nagy víztelenített területek jelentek meg, melyek egy részét a mezőgazdaság ma nem tudja hasznosítani.

Tudjuk, hogy a termelőhelyet alkotó két komponens, a talaj és a klíma határozzák meg az illető termőhelyen tenyészhető növények minőségét. Mindkét komponens emberi beavatkozással bizonyos mértékben megváltoztatható. A mi esetünkben ez a beavatkozás abban nyilvánul többek között, hogy a Dunavölgyében a levegő páratartalma csökkent. Ennek a ténynek a megállapítása távolról sem akar kritika lenni a lecsapolás nagy művével szemben, mert annak hasznos vagy káros volta nem képezi most megvitatás tárgyát, hanem ezzel, mint adott ténynyel kell a következőkben számolnunk. Amennyire kétségtelen ugyanis az, hogy a csapadék: eső vagy hó nem a belvizekből származik, annyira bizonyos az is, hogy a levegő páratartalma a csapadékon kívül a nagy felületű belvizekből keletkezik. E páratartalom és a növények vízgazdálkodása között szoros összefüggés, a levegő páratartalma és a növény belső, ozmotikus nyomása között egyensúly van. Minél kisebb a levegő páratar-

talma, a növény annál többet párologtat, hogy az egyensúly helyreálljon s ha a talajból nem tud több vizet felvenni, vagy nem tudja azt elég gyorsan felhozni, akkor a sejtneveit párologtatja el s az eredmény: a növény elszárad.

Ezt a nedvesség-minuszt tehát megérzi a növénytermelés és védekezik ellene. A csapadék mennyiségét emberi erővel, vagy munkával nem tudjuk befolyásolni. (Itt meg kell említenünk, hogy a csapadék mennyisége nálunk, a Duna-Tisza közén elegendő lenne a növénytermeléshez, nagy átlagban évi 700 mm körül van. A szárazság oka a rossz elosztásban keresendő.) A rendelkezésünkre álló vízgazdálkodási lehetőségek ezek: a lehullott csapadék konzerválása, a talajnak vízzel való ellátása: az öntözés és a levegő páratartalmának növelése.

A talaj nedvességének konzerválása, amit az amerikai, hasonló bajokkal küzdő mezőgazdaság dry farming-nek, száraz gazdálkodásnak nevez, általánosan ismert módon történik s csupán a teljesség kedvéért említjük, lényege: az őszi vetés vagy ültetés és a sokszori kapálás. Idetartozik még a szárítószekerek és a nap szárító sugarai elleni védekezés erdők, szélfogó fasorok és pászták segítségével.

Ugyancsak röviden végezhetünk az öntözés méltatásával is. Hiába van tele a Szahara homokja növényi tápanyaggal, víz nélkül nem képes azt a növény felvenni, de amint az első artézikút vize felszökken a francia kolonizációs munka következtében, egy-kettőre csodálatosan buja vegetáció keletkezik a kút akció-sugarán belül. A Duna-Tisza közén a lecsapolással kapcsolatban öntözőcsatorna-hálózat kiépítése is tervbe van véve, azonban a gazdasági depresszió miatt az érdekeltség nem vállalhatta ennek a terheit, így a megvalósítás a jobb jövő feladata marad, ez úton vízhez nem juthatunk a legközelebbi jövőben.

A levegő páratartalmának növelése a párologó vízfelületek hiánya miatt újabb párologtató felületek: erdők létesítése útján volna elérhető. Ennek bizonyítására bőven állanak tudományos vizsgálatok, mérések eredményei rendelkezésre, melyek az Erdészeti Lapok és az Erdészeti Kísérletek olvasói előtt ismereteseek. Így elegendőnek véljük azokra utalni.

Az elmondottak után vizsgáljuk a termőhely másik komponensének, a talajnak állapotát a lecsapolás után.

Kikapcsolva a mezőgazdasági művelésre állandóan alkalmas vagy a növénytermelésre magas szódatartalma miatt jelenleg nem alkalmas területeket, a 123.000 hold ártérből 50.000 holdra becsüljük azt a területet, melyet birtokosaik jelen állapotában nem tudnak kellően hasznosítani. E területek nagyjából két csoportra oszthatók:

1. Zsombékos területek, melyek talaja sekélyen, 10—15 cm-es rétegben van elhalt gyökérréteggel és növénytörmelékkel borítva s amelyen kisebb-nagyobb, sokszor méteres magasságú és 60 cm átmérőjű növényoszlopok: zsombékok vagy zsombók emelkednek ki.

2. A volt nádas és kákás területek, melyeken 50—100 cm, sőt vastagabb rétegben van az elhalt növényi gyökér, nádtörmelék stb.: a kotu vagy kutu.

Mindkét fajta területnél két közös tulajdonságot találunk: a talajélet kis mértékét, ennél fogva csekély humuszt és kisebbfokú szódatartalmát.

A meliorizációs lehetőségek a következők:

A zsombékos területen a zsombók kiirtása, a terület felszántása, trágyázása, állandó szellőztetése a leghamarabb — 3 év alatt — ígér eredményt. Ismerek birtokot, ahol kb. 7 kat. holdon megkísérelték ezt a módot. A munka holdanként: zsombóirtás, annak összegyűjtése, traktorral való felszántás 210 P-be került. Tiszta jövedelem az első három évben semmi. Egy másik birtok bérlője gézekével felszántott többszáz hold lecsapolt területet, amely pedig nem volt, csak kis mértékben zsombós, egy részén tengerit vetett, melyért ősszel mindenestől (szár és cső együtt) *holdanként* 5 P vételárat ígértek. (A bérlő nem adta oda, mert 6 pengőt szeretett volna kapni érte.)

E területek mezőgazdasági úton való megjavítása tehát jelentős heverő tőkét kíván, mellyel ma a birtokosok nem rendelkeznek. A befektetés összege nagyobb a terület forgalmi értékénél, nem is említve az ártéri adót, amit a Pénzügyminiszter Úr a napokban a felére csökkentett ugyan, de ami így is jelentős teher.

A volt nádasok talajának megjavítására irányuló kísérletről nem hallottam vidékünkön, hacsak annak nem nevezzük a lábón maradt silány nádasok felégetését, ami, lehet, hogy a

talaj kálisó-tartalmát növeli, de egész biztosan elpusztítja a talaj mikroorganizmusait, így nem használ, de árt.

Mindkét minőségű terület felett ott lebeg végül a veszély, hogy a rengeteg munkával létesítendő kultúrákat tavasszal elönti a víz. Ez eddig két ízben is megtörtént, 1929. évben a csatornázás befejezetlensége, ezidén a sok téli csapadék jelöltetett meg okul. Ismételten hangsúlyozzuk: ezt nem a csatornázás kritizálására hozzuk fel, hanem mint tény, mellyel számolnunk kell.

Mint látjuk, ezen talajok megjavítása korántsem megoldott vagy könnyen megoldható probléma. A talaj, különösen a volt nádasoknál, telítve van növényi tápanyaggal, hiányzik azonban a talajélet, a bacillusok és baktériumok légiója, amely ezt a növények részére felhasználhatóvá teszi. Ennek a talajéletnek megindítására és fokozására viszont ideális eszköz az erdő. Az állandó árnyék, a páratelt levegő optimális feltételei a talajéletnek, a fák gyökérzete keresztül-kasul megmunkálja a talajt, a zárt erdőben könnyebben korhad a zombó és az erősen szilikátos nádkutu. Az erdő egyéb előnyeit nem is említem, csak ezt a kettőt: pótolja az elvesztett párolgó felületet és megjavítja a sok hasznavehetetlen területet.

Végigtekintve az eddig mondottakon: elvben kívánatosnak látjuk, hogy a fent ismertetett s a mezőgazdaság által nem, vagy csak nagy költséggel megjavítható területeket az erdőgazdaság útján javítsuk meg. Micsoda lelkesítő perspektíva: 50.000 hold új erdő az Alföld szívében! És ha nem 50,000, de 5000 hold lesz is, lesz valami kézzelfogható eredménye a munkánknak, monumentum aere perennius az utókor részére. Kiss Ferenc és Kallivoda Andor példája lebegjen szemünk előtt, akik emberöltőnyi nagy munkával az erdők ezer holdjait telepítették a szegedi és szabadkai futóhomokos legelőkre. Ez sem kisebb feladat annál!

Ehhez azonban feltétlenül szükséges az elméleti ismeretek gyakorlati kipróbálása kísérletek útján. Az eddig mondottakhoz ide vehetjük a Duna-Tiszaközi szódás talajok még kezdeti stádiumban levő megjavításának erdészeti vonatkozású kérdéseit is: nem tudjuk, hogy a tisztántúli szikesektől teljesen eltérő só-tartalmú talajunkon miképen fognak díszleni, vagy megélni az egyes fajok.

Ezelőtt egy évvel, mikor az ártéri érdekeltség az ártéri járulékok csökkentését kérte a m. kir. Földművelésügyi Miniszter Úrtól, s egyebek között a fent ismertetett területek használhatatlan voltát is felhozta a kérelme támogatására, a Miniszter Úr Ónagyméltósága kilátásba helyezte, hogy ezen területek megjavításának módozatait kísérleti telepeken fogja bemutatni az érdekelt gazdaközönség okulására. Ezen kísérleteknek az erdősítésre való kiterjesztését, vagy, ha lehetséges, ettől független erdészeti kísérleti területek felállítását kérjük.

A kísérleti területek ügye anyagi szempontból nem jelent nagy problémát. Bármely környékbeli birtokos a legnagyobb örömmel bocsát ingyen akár 100 holdat is e célból rendelkezésre. A munkálatok vezetését a soproni m. kir. erdészeti kísérleti állomás irányítása mellett akár az ezen területeken működő kalocsai vagy szabadszállási m. kir. erdőhivatal, akár a ráckevei kir. uradalmi erdőgondnokság (peszéradacsi szervei útján) szívesen ellátja. Az évi költség holdanként 3—400 pengőből kikerül (a csemeték értékét nem számítva).

A napokban lezajlott mérnök-kongresszuson Magyarország főméltóságú Kormányzó Ura is felemelte szavát az Alföld vizellátása során az alföldi erdők fontossága mellett. Messzehangzó szó volt. Kívánjuk, hogy ne legyen a pusztában elhangzó szó, hanem tettek fakadjanak a nyomában!

Amit mi most kérünk, nem sok, a hozandó áldozat csekély, az elérhető eredmény roppant nagy.

Most értesültem róla, hogy a kísérleti telepek felállítása a legközelebbi jövőben megtörténik. Siessünk kérésünkkel, hogy el ne késsünk!

## II.

Kérje az Országos Erdészeti Egyesület a nagyméltóságú m. kir. Földművelésügyi Miniszter Úrtól, hogy a nagykiterjedésű összefüggő futóhomokos területeket az 1879:XXXI. t.-c. harmadik címe alapján állami kezelésbe venni, a lehetőséghez képest állami akcióval beerdősíttetni, szükség esetén kisajátítani kegyeskedjék.

## I n d o k o l á s .

Visszapillantva az 1923:XIX. t.-c. életbeléptetése óta eltelt öt évre, kétségtelen eredményeket konstatálhatunk az alföldi fásítás terén, melyek a törvény hatása alatt keletkeztek. Elég utalnunk a nagy érdeklődésre, mely a birtokosok körében mutatkozik a kiosztásra kerülő ingyen csemeték és suhángok iránt.

Egy téren nem láthatunk nagyobb lendületű munkát, azokon a nagy, összefüggő futóhomokos területeken, melyek, ma is erdőként szerepelve a kataszterben, nem részesülhetnek sem csemetében, sem kölcsönben.

Mint egy régebbi cikkemben az Erdészeti Lapok hasábjain megemlítettem, ezek a területek annak idején közbirtokossági tulajdont képező erdők voltak, annak megszűnésekor nem maradtak közös tulajdonban, hanem a birtokosság tagjai tulajdoni arány szerint kiosztották, majd kiirtották, végül legeltették a területet, aminek az lett az eredménye, hogy sok birtokos ma nem is tudja, hol fekszik az ő „erdeje“, mert az a szélhordta bucka, ami belőle megmaradt, részére nem jelent értéket, tehát nem is törődik vele. Ezek a területek Fülöpszállás, Izsák, Orgovány, Kecskemét, Bócsa, Páhi stb. községek határában sok ezer holdat tesznek ki. Beerdősítésükre a birtokos a fennálló rendelkezések értelmében kötelezve van, ma azonban, amikor már szőlőket is láthatunk műveletlenül, azzal az indokolással, hogy úgy sem érdemes vesződni vele: ma igazán nem remélhetjük, hogy a birtokos munkát és pénzt áldozzon későbbi jövőben hasznát hajtó befektetésekre, többek között azért, mert nincs neki, de nem utolsó sorban azért, mert szilárd meggyőződése, hogy teljesen kárbavesztett fáradság lenne az. Városi ember nem hiszi el, hogy a falusi, tanyai magyar mennyire irtózik mindentől, ami szokatlan, vagy ami a meggyökeresedett köztudattal ellentétben áll. Elhiszi, megérti, hogy jó, de nem követi, mert megszólják, vagy kinevetik érte. Sokszor igaza is van. Egy községemben új birtokos kezére került nagyobb homokos birtok, a birtokos több jóakarattal, mint hozzáértéssel kezdett gazdálkodni rajta. A községben ma is járja a mondás: Ugy járt vele, mint P. D. a zabbal, t. i. Orgoványon vetette el és Bócsán kelt ki, a szél elvitte homokostól. Ugyancsak itt történt, hogy a birtokos erdőt telepített.

kisebb területen, de már szélfogót, szalmázást nem áldozott rá, természetesen agyonverte az egész telepítést a homok. Van aztán más baj is. Egy másik községemben egy ilyen kisbirtokos a községtől kb. 15 km.-re fekvő homok-jutalékát beerdősítette, az szépen sikerült, azóta a birtokos egyre a főszolgabíróhoz jár, a mezőört elcsapatta, de az új sem tudja megvédeni a legeltetés és a lopás ellen. A multkori vitaülésen némi visszatetszést kellett az egyik felszólaló azon állítása, hogy mihelyt ostornak alkalmas az ültetett csemete hajtása, a magyar kivágja s egy másik felszólaló ennek a visszatetszésnek hangot is adott, mondván: ne gondoljuk a magyar embert oly éretlennek, hogy a nagy munkával létesített szép erdősítését könnyelműen tönkretégye. Értsük meg egymást: nem a saját ültetését bántja az említett honfitárs, hanem a másét. Ezeken az elhagyott, községtől, birtokostól, csendőrtől messze eső területeken nagyon nehéz megvédeni az új kultúrát, már pedig a futóhomokok mind távol vannak a lakott helyektől.

De ha a mondottakat elszórt eseteknek tekintjük is, másirányú tapasztalatok megerősítik azt a megállapítást, hogy ezeknek az irtott futóhomokos területeknek a beerdősítése három dolgon fordul meg: 1. a beerdősítés anyagi eszközein, 2. az egységes irányításon és egységes végrehajtáson, 3. az erdősített területek megőrzésén.

Az anyagi eszközökről, illetve azok hiányáról röviden már szóltam s hosszan nincs miért szólni róla: a birtokos képtelen teljesen önerejéből, minden támogatás nélkül az erdősítést elvégezni.

Az egységes irányítás és az egységes végrehajtás szüksége ugyancsak kétségtelen. Nem szólva a nagy magánuradalmakról, Deliblat, Szeged, Szabadka homokjai, ha nem is kizárólag, de igen nagy részben ennek köszönhetik beerdősítésüket. E nagy alkotások iránti teljes tisztelettel kérdezem: végrehajtható lett volna csak egyik is közülük, ha a területet mondjuk 100 különálló, kisebb-nagyobb birtok alkotja? Már pedig az irtott területek 2—300 birtokos tulajdonát képezik sok helyütt és folyton osztódnak, egyre kisebb részekre különülnek el. Hiábavaló lesz az ilyen területeken a leggondosabb erdősítési terv, ha nem

egységesen lesz végrehajtva, hanem minden birtokosra bizzuk a foganatosítását.

Ugyancsak hiába foganatosítjuk a leggondosabban az erdősítést, ha megőrzéséről nem gondoskodunk. Az erdősítésből csak akkor lesz erdő, ha meg tudjuk védeni eleinte a legeltetéstől, később a lopásoktól. Erre pedig a mai mezőőri intézmény nem alkalmas; hogy miért, már egy ízben kifejtettem, a gyakorlatban vele érintkezők igazat fognak nekem adni.

Bármennyire fontos is a megbízható diagnózis felállítása, a fősúly kétségkívül az orvoslás módjainak megtalálásán van. Ezek a bajok gyökeresen csak egy módon orvosolhatók: az állam ezeket a területeket kezelésébe veszi, szükség esetén kisajátítja, az erdősítési munkákat házi kezelésben elvégezteti, a költségeket előlegezi, a területeket állami erdőörökkel őrizteti. Minderre módot nyújt az erdőtörvény harmadik címe s az alföldi erdők telepítéséről szóló törvény II. fejezete.

Újabb megsértése a magántulajdon elvének — mondják a jogászok, az etatizmus újabb előretörése, mondják a magán-gazdaság hívei, újabb költekezés az állam terhére, takarékoság helyett — mondják a kérdést pénzügyi szempontból vizsgálók. Mielőtt ezekre az ellenvetésekre válaszolnék, meg kell említenem, hogy ezt az elgondolást már megkíséreltük a gyakorlatba átültetni. Kallivoda Andor miniszteri tanácsos úr öméltósága, aki akkor a kecskeméti m. kir. erdőtelepítési kirendeltség főnöke volt, 1921-ben azt az eszmét vetette fel, hogy e területek birtokosait erdősítő társulatokba kell tömöríteni az erdőtörvény alapján. A megindult tárgyalások azonban eredménytelenül végződtek, mert abban az időben, amikor mindenki földet igyekezett venni a romló koronán s amikor még ezeket a rossz homokokat is folyton adták-vették, a gazdák hallani sem akartak oly társulásról, mely őket birtokuk feletti szabad rendelkezésben korlátozza. Ma már megszűnt az akkori földéhség s ez aligha lenne akadály.

Most lássuk az ellenvetéseket.

A magántulajdon elvét megvédi a törvény, amikor a 175. §-ban kimondja a visszaváltási jogot.

Az állami beavatkozást sem lehet felróni ott, ahol a magán-gazdaság közérdekű feladatok elvégzésére képtelen. Az itt tár-



gyalt munka közérdekű voltát, gondolom, nem kell hosszan fejtegetni.

Marad a punctum saliens, a pénzügyi megoldás kérdése.

Vegyük a legrosszabb esetet, hogy nem sikerül az erdősítő társulat megalakítása és a kisajátítás válik szükségessé. A törvény 174. §-a szerint a kisajátítási ár nem haladhatja meg a kataszteri tiszta jövedelem húszszorosát, ezek a területek pedig legnagyobb részben VI. osztályú erdők vagy legelők, 60 aranyfillér holdankénti tiszta jövedelemmel. Nem vagyunk túlságosan optimisták tehát, ha átlag 20 pengőt kalkulálunk kisajátítási ár gyanánt holdanként. Az erdősítés költsége a mai 1.50 P kézi és 8 P fogatos napszám mellett, a szalmázást is beleszámítva, 80 P-ből kikerül. (A csemeték árát nem számítottam, ezt, továbbá az adómentességet, valamint a munkálatok irányítását az állam megadja, mint kedvezményt, más fásítási munkákhoz is.) A pótlás és ápolás költsége megtérül az esetleges köztes használatok és tisztítások jövedelméből, helyesebben az itt várható bevételek átadásáért elvégezhető.

Az erdőőr évi fizetése 1000 P, természetbeni lakása legfeljebb 200 P (ennyi bent a községben egy kis lakóház évi bére; több községben a csősznek természetbeni lakás állna rendelkezésre), ez, csak 600 holdas komplexumot számítva, holdanként 2 P, de ezzel szemben bevétel a községi mezőőr fizetése, ami nagy átlagban 360 P, 1—2 hold illetményföldnek való biztosan akad a 600 holdon, így ez a kérdés is megoldható.

A területeket továbbá nem lenne szükséges egyszerre kifizetni, hanem a készítendő erdősítési terv előírása szerint fokozatosan, a terület effektív igénybevétele alkalmával lenne folyósítandó a kisajátítási ár, addig az a volt tulajdonos használatában maradna.

Ily módon megindulhatna a munka az öt legrosszabb talajú környékbeli községben, ahol ilyen összefüggő kopárok vannak, községeként mondjuk 100 hold évi erdősítéssel, ez évi 50—55.000 pengőbe kerülne. Ez az összeg azonban nem kiadást, de visszatérülő kölcsönt jelentene, egyedül az erdőőr fizetésének kétharmad része az, ami nem térül meg. Hiszen megvan az alföldfásítási kölcsön, itt a felhasználás lehetősége!

Felmerül a kérdés: mi lesz a beerdősített területekkel, ha a sok kisbirtokos közül az egyik gyakorolja a visszaváltás jogát, a másik nem? Itt már igazán hivatkozhatunk a magyar ember jó üzleti érzékére, amikor kész erdőt kínálunk neki holdanként 5—10 pengős résztörlesztésre. A terület évi haszna fedezi a törlesztést! De tegyük fel, hogy így sem váltja vissza, örül, hogy megszabadult tőle. Ez esetben a visszamaradt területeket tagosítva, a községek válthatják vissza, illetve vehetik meg. Ezek mind nagy, 15—20, sőt 31 ezer holdas határú, több százezer-pengős költségvetéssel dolgozó községek, amelyeknél semmi nehézséget sem okoz, ha az egyik oldalon beállítanak a költségvetésbe mondjuk 1000 P-t a vételár törlesztésére, a másik oldalon erdei terményekért bevételeznek kb. ugyanannyit. De ha csak a fele térül is meg a kiadásnak, az összeg másik fele, mint a község részére szükséges ingatlan megszerzésére fordított kiadás, föltétlenül helytálló tétel marad.

Szóljak-e annak propaganda értékéről, hogy az egyes községekben ad oculus demonstrálhatjuk az erdősítés módját és hasznát, vagy arról, hogy ez az elköltött összeg 95 százalékban munkabérekre kell és enyhíti ősztől tavaszig a legszegényebb nép e vidéken oly súlyos munkanélküliségét? Főlölegesnek vélem, hiszen nemcsak ezek, hanem az eddig mondottak mind közismert igazságok. Ámde nem elég az igazság ismerete, hanem azt követni is kell!

**Krizmanits Ferenc.**